

GASPAR FERNANDES DUARTE (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
5 MAART 1648
4772

Antwoord op Huygens' brief van 27 februari 1648 (verloren).

Samenvatting: Duarte licht Huygens uitvoerig in over allerlei aspecten van eventueel door Huygens aan te schaffen klavecimbels. Het betreft onder meer de toonhoogte, de aanslag, de registers, de combinaties die ermee mogelijk zijn, evenals de vermoedelijke prijs van het instrument. Tevens bespreekt Duarte een kleiner type instrument voor kleinere ruimtes, waarop men allemandes, courantes en sarabandes speelt.

Door Huygens beantwoord op 27 april 1648 (verloren; zie Duarte aan Huygens, 3 mei 1648 [4812]).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (enkelvel, 21x32cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 9, pp. CXC-CXCI: volledig.

— Worp 4, nr. 4772, p. 465: volledig.

Namen: Joannes Couchet; Joannes Ruckers.

Glossarium: alemande (allemande); armonie (harmonie); clavesinglen (klavecimbel); clavier, clawir (klavier); courant (courante); instrument (muziekinstrument); octave (octaaf); pen (kieltje); register; sarabande; snaar; steertstuk (staartstuk = klavecimbel); teniente (tangent = dok); thoon corista (koortoon); unison (unisono).

Transcriptie

Mijnheere,

UE. aengenamen van den 27 February hebbe ontfanghen, tot antwoorde sal seggen rakende het discours van de groote clavesinglen met *een* volle clavier tot de octave van onder G-sol-re-ut. UE. gelieft te weten alsdat den neve van Joannes Rukarts saliger, by name Couchet, denwelken by desen synen oom seshien jaren gevrocht heeft ende bevonden hebbe veel studieuser van geest, daer myne instructiën veel toegedaen hebben met onderzoekingen, waernae synen vorschreven oom noot naer en trachte. Want de snelle handelingen van toucheren moeten dat ondersoeken om de groote instrumenten te doen luystren, om prontelyken te obediëren, waardoor de subtylheden ende delicatessen ontdeekt worden. Soo over de mate van de lengde van de pennen, clawir ende tenienten, als soeticheyt van de armonie, dicte ende lengde van snaren, d'welck te lange soudn vallen te verhaelen.

D'uyterste groote van de lengde van de groote clavesingels syn 8 voet, wat min oft meer, den thoon corista me 3 registers, dat syn dry diferente snaren, te weten 2 snaren van unison, ende een in octa[ve], die alle dry ook tesamen connen gespelt worden, als mede elke snare besonder me de octave, ende sonder octave gelyckerwys d'ordinarisse clavesingelen die UE. mentioneert. Maer heeft beter armonie doordien alsdan de stilstaende snare die niet en spelt haer evenwel van selfs moveert maeken altyts een soete stille armonie door 't vogaende geluyt van haers chelyke, d'welck niet en ¹geschiet als alle dry de snaren seffens gespeelt worden. De 2 snaren unison is d'een wat scherper als d'ander luydende, d'welck ook een aengenaem soetecheyt causeert doordien d'eene een groot stroijbreet langer als dander is. De deucht van de instrumenten geshiet ook dat de snaeren liver dunder ende langer als dick te wesen, soodat men met dese 3 snaeren op vyf à ses diversche manieren spelen mach ende seer naer so sacht in toucheren moeten syn, als een cleyne clavesingel waerin noch d'aldermeeste conste consisteert, dat weynighe meesters weten.

Dit is sooveel als aengaet de groote instrumenten van de welke tot heden toe maer vier gemaekt en syn geweest. De leste, de beste, werden vercocht ontrent 300 ende daernaer 20 à 30 gulden min, soodat men diergelyke ²expresselyk | b | soude moeten doen maecken. Nu wat aengaet de cleyne ³steertstuckxkens, van

1. <geschiet>.

2. <expressely>.

3. <steertsukxkens>.

unison oft met een octave, dat is elck naer syn ⁴schontheit, syn gemeynelyk eenen thoon hooger, ende is mijne inventie eertyts geweest over eenigh[e], jaren dienende in cleyne camers voor couranten, alemanden ende sarabanden te spelen. Soo UE. soo hier in als in eenighe andre dinghen my gelieft te comanderen, sal altyts thoonen dat ick ben,

Mijnheer,

UE. ootmoedi[c]hen dinaer
G.F. Duarte.

In Antwerpen, den 5 Meert 1648.

Vertaling

Mijnheer,

Ik heb uw vriendelijke brief van 27 februari [1648] ontvangen. Als antwoord zal ik met u van gedachten wisselen over het grote klavecimbel met één volledig klavier, tot de allerlaagste G. U moet weten dat [Joannes] Couchet, de neef van Joannes Ruckers zaliger, die zestien jaar bij zijn oom heeft gewerkt, [en] naar mijn mening veel leergieriger is [dan zijn oom], waar mijn instructies betreffende onderzoekingen veel toe hebben bijgedragen, waar zijn genoemde oom nooit om gaf. Want het snelle toucher moet worden nagestreefd om de grote instrumenten te doen reageren en ze direct te laten aanspreken waardoor de subtiliteiten en de delicaatheden worden onthuld. Wat betreft de lengte van de kieltjes, van het klavier en de dokken, om de zoete klank, alsmede over de dikte en de lengte van de snaren, dat zou te lang vallen erover te vertellen.

De maximale afmeting van grote klavecimbels is ongeveer acht voet. De koortoon met drie registers, dat zijn drie verschillende snaren, te weten twee snaren die unisono klinken en één die een octaaf hoger klinkt, die ook alle drie tegelijk kunnen worden gespeeld, maar ook de beide snaren afzonderlijk met de octaverende en zonder de octaverende, zoals doorgaans op de gewone klavecimbels, die u al noemt. Maar de klank is daardoor fraaier omdat de snaar waarop niet wordt gespeeld vanzelf meertilt, door het geluid van de identieke snaar; een effect dat vervalt wanneer op alle drie de snaren tegelijk gespeeld wordt. Van de twee snaren van dezelfde toonhoogte klinkt de een wat scherper dan de andere, die wat zoeter klinkt, doordat de ene snaar ruim een strobreed langer is dan de andere. Een andere verdienste van het instrument is dat de snaren eerder enigszins dun en lang zijn dan dik, waardoor men op vijf à zes verschillende manieren met deze drie snaren spelen kan, waarvoor ze bijna een zo lichte aanslag als een kleine klavecimbel moeten hebben; iets waarin nog steeds het grootste vakmanschap ligt, waartoe maar weinig bouwers in staat zijn.

Dit wat betreft de grote instrumenten, waarvan er ooit slechts vier gemaakt zijn, en waarvan de laatste, de beste, voor ongeveer driehonderd gulden werden verkocht, en daarna voor twintig tot dertig gulden minder. Dergelijke instrumenten moet men dus speciaal laten maken. Nu, wat betreft de kleine klavecimbels, in unisono of met het octaaf, dat is naar believen, die klinken doorgaans een toon hoger. Het was eens mijn idee. Nu dienen ze al enkele jaren om in kleine vertrekken er courantes, allemandes en sarabandes op te spelen. Indien u in deze aangelegenheden nog iets van mij verlangt, zal ik mij altijd tonen als,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 5 maart 1648.

4. Er zou ook wel <scherpeyt> of <gesintheyt> kunnen staan.